

СНН

СРПСКА
НАРОДНЕ НОВИНЕ

СРПСКА
НАРОДНЕ НОВИНЕ

СРПСКЕ
НАРОДНЕ НОВИНЕ

Пешта, 1838–1849.

Будимпешта, 5. јануар 2006.

Нова серија, г. XVI, бр. 1

Обновљена српска црква у Будимпешти

Фото: ИВАН ЈАКШИЋ

Христос се роди!

Сумирање рада наших црквених општина

Будимпешта и околина

Што се тиче улагања у обнову црквене имовине на простору северно и јужно од Будимпеште, изузев мађарске престонице у протеклој години највећи резултати поостигнути су у Калазу и Ловри.

Калаз

Пројекат обнове парохијског дома у Калазу, започет у месецу мају, довршен је крајем августа, чиме су у потпуности створени услови за живот и рад новог пароха, о. Милана Дујмова.

Зграда стара више од два века већ дуже време била је „зрела“ за рестаурацију, али средства за такав подухват није било лако набавити. Ипак, путем конкурса прибављено је 20 милиона форинти, пронађен је извођач радова и посао је могао да почне. Први захвати показали су да је објекат био у лошијем стању него што се то на основу прелиминарних процена могло очекивати, што значи да је грађевинске раднике већ у старту дочекало низ непријатних изненађења.

У најкритичнијем стању била је кровна конструкција, која је, потом, у потпуности санирана, а унутрашњост зграде прилагођена је условима савременог становања. Током августа обављена је финализација радова, постављање прозора, плочица, паркетирање, увођење струје, воде и грејања и на крају, кречење. С обзиром да се објекат налази под јурисдикцијом Завода за заштиту споменика посебно је требало да се води рачуна о прописаним стандардима на овом пољу.

Освећење обновљене зграде парохијског дома обављено је почетком октобра, а како се процењује за коначан завршетак спољњих радова биће потребно још 3-4 милиона форинти. Чланови црквене општине се надају да ће додатна финансијска средства успети да набаве током ове године, што би значило могућност да се направи нова ограда, улепша двориште и учини заиста све у интересу улепшавања околине зграде смештене на једној од најбољих локација у насељу, а која располаже са више од 200 квадратних метара стамбеног простора.

Ловра

Српска црква у Ловри прошлу зиму дочекала је без влаге. То значи да је велики пројекат хидроизолације зидова храма у кратком року успешно завршен чиме је црквени објекат сачуван од пропадања. Решење за овај дугогодишњи проблем пронађено је у Новом Саду, где је ангажовано предузеће специјализовано управо за ову врсту посла. Подухват је реализован у року од пет дана, а у том периоду пресечени су зидови и уграђен специјални изолациони материјал. Вредност посла била је 2,2 милиона форинти.

На Ваведене пресвете Богородице у Ловри су постављени и освећени темељи нове парохијске сале. Средства у износу од око 14 милиона форинти Епархија будимска добила је на име одштете за бившу вероисповедну школу у којој данас ради обданиште и српска школа, а на-

лази се у власништву месне самоуправае. Процес враћања црквене имовине овим чином у Ловри је формално завршен, а од добијеног новца црквена општина добила је одобрење да на сопственом земљишту, непосредно иза цркве, изгради објекат површине 50-ак квадратних метара. Парохијска сала састојаће се од једне велике просторије са пратећом инфраструктуром и собе за госте. Почетак изградње очекује се на пролеће.

Будимпешта

У главном граду Мађарске, Будимпешти, саборни храм св. Ђорђа током месеца августа прошле године био је проприште обимних реконструкционих радова. У кратком временском року замењена је комплетна кровна конструкција и постављен нови цреп, што се може сматрати веома великим подухватом имајући у виду чињеницу да тако обимних грађевинских захвата на нашој цркви није било барем у протеклих сто година.

На срећу, цреп је црквена општина добила бесплатно од предузећа „Тоза Марковић“ из Китинде, што је у многоме смањило веома високе материјалне трошкове. У протеклом периоду црква је добила и нови звоник, а што се тиче унутрашњости, великим ангажовањем чланова црквеног одбора табле са именима на столовима цркве замењене се једнообразним, набављене су нове пресвлаке и одежде, док је у оквиру женске цркве отворена мала продавница у којој се могу купити свеће, брошуре о цркви, календари, итд.

Значајни напори уложени су у уређивање црквене порте. Посађена је трава, украсно цвеће и дрвеће, а обнавља се и зграда бивше вероисповедне школе. Највећи проблем представља влага чије санирање захтева велика финансијска средства. На њиховом прибављању путем извора из Мађарске и Србије и Црне Горе континуирано се ради, а црквена општина се нада да ће током ове године уложени труд уродити плодом.

У интересу оживљавања црквено-народног живота и повезивања српских заједница у околним земљама крајем новембра прошле године у дводневну посету позвани су чланови црквеног одбора и српски

фолклорни ансамбл из Клагенфурта (Аустрија). Након свете архијерејске литургије, коју је 27. новембра служио Његово преосвештенство епископ будимски г-дин Лукијан, у свечаној сали Текелијанума гости су се представили изузетно успешним једночасовним фолклорним програмом у којем су наступиле све генерације играча.

Југ Мађарске

Протекла 2005. година може да се вреднује на сасвим различите начине, међутим, слично претходним, и ова прохујала година била је богата радосним, а нажалост и тужним догађајима у животу црквених општина на југу Мађарске. Било је заиста бројних догађаја за памћење, међу које се убрајају обнове српских православних цркава у Барањи и Толни, а српски православни верници у Новом Сентивану су пред сам крај године успели да реализују пројекат којем су подредили све остале програме и финансијска средства – ради се о изградњи степеништа и уређивању порте древне светиње. Штета што свечани тренутак није могла да доживи једна истакнута личност српске заједнице у Мађарској, почасни грађанин Новог Сентивана: протекла година остаће запамћена по одласку последњег представника оних свештеника старије генерације у Будимској епархији који су отелотворили повезаност и јединство наше Цркве и нашег народа – заувек је отишао протојереј-ставрофор Михаило Крунић.

Наравно, тамо где се могло, достојно су прослављене храмовне славе, у многим местима извршено је делимично уређивање српских гробаља, било је бројних заседања, форума, па и непријатних догађаја. Можда ће ту и тамо при презентацији целовитог приказа свих збивања у животу црквених општина на југу Мађарске изостати неки ситнији детаљи, па зато унапред молимо за извињење уколико нам је при састављању скраћене годишње хронике остављено нешто промакло.

Баја

Срби у Баји предвођени Милошем Апићем, наставили су улепшавање свог светог храма. Извршени су нови реконструкциони подухвати: измењена су четири прозора на звоннику, слични послови су учињени и по питању унутрашњих греда, црепова, а обављени су и мањи радови на торњу и предњем делу српске православне цркве – обнова на светињи коштала је 1,5 милиона форинти.

Батања

Поред уобичајених празновања црквених празника, месна Српска православна црквена општина ове године није испољавала већу активност што се може коментарисати и беспарицом. Наиме, првенствени циљ и сан Батања је обнова древне светиње која је сазидана 1778. године.

Бреме

У овом насељу, од Срба живи једино једна породица Марић. Српска православна црква посвећена Вазне-

сењу Христовом налази се у тешком стању, на појединим местима приметни су знакови прокишњавања. Градоначелнички уред, иначе, пружа помоћ у одржавању порте, пре свега у кошењу траве и реализацији других послова. Јереј Предраг Хајдуковић, администратор парохије у Бремену упутио је писмо начелнику Јожефу Хендлу да се, уколико је могуће, пронађе решење за реконструкцију српске православне цркве у Бремену.

Вашархел

Срби у Вашархелу предвођени Душицом Пандуровић, старатељем месне српске православне цркве, и током протекле године наставили су реконструкцију свог храма и уређење месног српског православног гробаља. На древној светињи измењени су прозори: укупно шест у старом стилу, већ су постављени на своја места, а преостала три биће смештена током 2006. године када се очекује и обнова улазних врата. И даље постоји план да се на месту црквеноопштинске канцеларије отвори једна стална црквеноуметничка збирка.

Виљан

Као и претходних година, и током 2005. године у Виљану је све било подређено штетњи и набавци финансијских средстава за обнову месног српског православног храма. Реконструкциони радови, који се приводе крају, прекинуто је поново недостатак материјалних средстава. Зато је јереј Предраг Хајдуковић, администратор парохије у Виљану, упутио писмо градоначелнику Ђули Такачу у којем га моли за финансијску помоћ при унутрашњем и спољашњем кречењу светиње.

Деска

Поред достојног празновања црквених празника, Дешчани су током протекле године посебну пажњу посветили набавци нових богослужбених предмета, утвари (посебно се у томе истакао Боровиј Рус који је са својом породицом цркви поконио, приложио Христов гроб), а није занемарено ни улепшавање старог српског православног гробаља. У порти српског православног храма, где се од ове године налази и чесма, постављен је нови водовод. Следеће године међу приоритетним плановима налази се реконструкција торња и делимична обнова унутрашњег дела светиње.

Илочац

У малом барањском насељу данас живи једна српска душа – госпођа Даница Прерадовић. На месном српском православном храму, око којег је резањем дрвећа и шибља извршено улепшавање порте, требало би извршити реконструкцију крова. Црепови из манастира Грабовца пренети су у Илочац, а остаје да се види хоће ли се покренути радови. У сваком случају, и овде ће бити затражена помоћ локалне самоуправе.

Липова

Прва недеља у марту 2005. године без сумње ће остати запамћена у Липови. Наиме, 6. марта у поменутом барањском насељу уприличена је прослава поводом поновног освећења српског православног храма који је претходно, последњи пут, обновљен 1911. године. Како спољашња тако и унутрашња реконструк-

ција светиње коштала је 2,3 милиона форинтима, а велики део послова Срби у Липови предвођени са Николом Поповићем урадили су у оквиру друштвеног рада. Обновљену цркву осветио је епископ будимски Господин Лукијан, а приликом свечаног догађаја појао је Хор „Јавор” из Сентандреје. Липовчани су, дакле, с правом задовољни протеклом 2005. годином.

Мађарбоја

У месној српској православној цркви посвећеној св. апостолу и јеванђелисти Луки, врше се радови. Јереј Предраг Хајдуковић, администратор мађарбојске парохије и јереј Јован Бибић, парох сантовачки којима је у помоћ притекао господин Љубомир Вуковић, до одређене висине обили су зидове како би се они сушили и зауставио процес продирања влаге. У циљу проналажења могућности унутрашње реконструкције светог храма, локалној самоуправи упућено је писмо да се размотри сви услови евентуалног покретања обнове месне српске православне цркве.

Мајш

Старатељ српске православне цркве у Мајшу, уједно председник месног црквеноопштинског одбора Норберт Бугарски, током целе године неуморно је радио на набавци материјалних средстава како би се извршили разни радови на светињи која је посвећена св. Петки. Иако му је у циљу реконструкције фресака била обећана позамашна сума, због уведених ригорозних рестрикција широм земље, на крају ипак нису стигла материјална средства. На срећу, овај неочекивани, непријатни преокрет није одузео вољу младом ентузијасту па је део новца који му је био на располагању утрошио за измену прозора како би се спречило прокишњавање. Нов прозор коштао је 50.000 форинти, а како је најавио старатељ светог храма, сходно материјалним средствима уследиће нови реконструкциони подухвати.

Медина

У једином насељу у Жупанији Толна у којем живе Срби, Самоуправа Срба у Медини већи део свог вишегодишњег буџета утрошила је у реконструкцију месног српског православног храма, а заједно са месним црквеноопштинским одбором на челу са Ранком Сокићем, желела би да обнови и зграду бивше Српске вероисповедне школе.

Мечка

У малом барањском насељу где данас више нема Срба, сваке године на дан св. великомученика Димитрија окупљају се српски православни верници с циљем да одају почит патрону српске православне цркве која је у овој архитектонској форми подигнута 1911. године. Свети храм налази се у тешком стању па баш зато, ради његовог спасавања, била би потребна хитна реконструкција.

Мохач

У Мохачу је ове године све било подређено обнови гробљанске капеле св. Константина и Јелене. Постављен је армирани бетонски обруч, обновљен је кров, преправи су купљени средствима добијеним путем конкурса. Урађени су олаци, дотеран је плафон, извршени су и други радови који су крунисани потпуном обновом гробљанске капеле. Поред

поменутих послова, обављени су и мањи радови у олтару древне светиње чија порта је такође улепшана.

Нови Сентиван

Најзначајнији и, нажалост, најтужнији догађај у животу Срба у Новом Сентивану био је одлазак на вечни починак њиховог свештеника протојереја-ставрофора Михаила Крунића, који је скоро шездесет година верно служио своју парохију, а није доживео један од највећих пројеката у селу, а то је изградња степеништа и дотеривање порте месне српске православне цркве. Сентиванци су сва своја материјална средства утрошили у већ поменуте радове, а финансијску помоћ пружило је и Уред за националне и етничке мањине у Мађарској. Поред традиционалних обележавања црквених празника, првенствено се радило на улепшавању светиње и њене околине, парохијског дома у којем се налази етнографска збирка, а на дворишту објекта обновљен је стари бунар (финансијску помоћ пружила је и Сегединска српска заједница). На српском православном гробљу, чијем ће се улепшавању и дотеривању до године посветити већа пажња, постављен је часни крст.

Печуј

После изградње српског духовног и културног центра у црквено-општинском комплексу у Улици Зринског, урађени су почетни кораци ка остваривању изградње црквено-уметничке збирке у Печују. Томе у прилог иде чињеница да ће Печуј бити културна престоница Европе 2010. године, а реализација поменутог пројекта стриктно се уклапа у програмску шему града који ће 2009. посветити црквама. Црквеноопштински одбор је, уз учешће Мохачана и Дешчана, успешно спровео хуманитарну акцију приликом које је Србима у румунском Фењу, страдалима од поплава, доставио помоћ. Иницијатор акције био је јереј Предраг Хајдуковић који редовно објављује „Сборник”, лист за православну мисију парохије печујске чије издање је са локалног подигнуто на намеснички ниво. Активност црквене општине потврђује и чињеница да је српска православна капела посвећена Преподобном Симеону Столпнику доспела и на Интернет, на веб страници Туристичког бироа „Tourinform” Жупаније Барање.

Сантово

Поред уобичајених традиционалних обележавања црквених празника, посебно ваља истаћи именовање јереја Јована Бибића на чело сантовачке пастве. Он је на месту пароха заменио дотадашњег свештеника о. Милана Дујмова којем је поверено да предводи калашку српску православну заједницу. Током године реализовано је поклоничко путовање по Србији и Црној Гори, а што се тиче радова на цркви, ваља истаћи настојања на изградњи зимске капеле у месном српском православном храму. У парохијском дому, тачније, у помоћну просторију, таван и подрум, уведена је струја, а наставак одређених извојачких послова очекује се и до године.

Сегедин

На челу састава црквеноопштинског одбора, током године, дошло је до измене: будући да је председник

Томислав Роцков поднео оставку, на чело поменутог тела именована је госпођа Олга Ђукин. Сегединци су путем конкурса покушали да дођу до материјалних средстава и успели у томе. Од Градоначелничког уреда су добили средства за чишћење и дотеривање месног српског православног гробља. Радови ће се наставити и до године.

Сечуј

Српска православна црква у Сечују, посвећена Преносу моштију св. оца Николаја у Бари дуго времена је била запустела, штавише, била је једна од најугроженијих српских православних храмова на територији Будимске епархије. С обзиром на историјску важност цркве (једно време била је седиште патријарха Арсенија III Чарнојевића), Епархија је још 2004. године покренула обнову светиње која је настављена и током 2005. Нажалост, пред сам крај године регистрован је један тужни догађај. Наиме, на северном делу светог храма непознати починилац или починиоци полупали су прозоре. Приликом вандалског напада који је извршен камењем и метлом, страдали су скупоцени витражни прозори са обојеним стаклом и металним апликацијама. Штета је достигла неколико стотина хиљада форинти, а кривци ни данас нису ухваћени, а камоли изведени пред суд.

Сириг

У Сиригу су настављени одређени реконструкциони радови над месним српским православним храмом. Српски православни верници предвођени Бранком Владисављевићем, председником црквеноопштинског одбора чине све како би набавили средства и у потпуности извршили обнову светиње на којој су и даље уочљиве пукотине настале као негативна последица оближњег густог саобраћаја. Позитивни помаци уочљиви су на парохијском дому: обновљена је капија, олаци су намештени, а нагвештени су и радови унутар овог објекта.

Чанад

О српској православној цркви у Чанаду брине Јулијана Недућић, удовица Благоја Недућића који је био дугогодишњи председник месне Српске православне црквене општине и старатељ светог храма. Будући да је зуб времена видљив на светињи, неминовно је да се пре или касније изврши реконструкција светог храма.

Шарок

У унутрашњости цркве, током године, извршени су бројни реконструкциони радови: захваљујући Будимској епархији, измењене су носеће греде код женске цркве, санирана оштћења код својева, тако да је елиминисан највећи проблем који је проузроковао прокишњавање светиње. Поред Будимске епархије, несебичну помоћ при пословима пружила је и локална самоуправа предвођена начелником села Ласлом Вајдичем.

Шиклош

Сви који пролазе поред шиклошког српског православног храма, просто не верују својим очима: древна светиња која ће 2006. године прославити 200 година свог постојања, добила је потпуно ново рухо. Будимска епархија је у спољашњу

обнову уложила заиста позамашна средства: измењен је кров, извршено бетонирање, урађени су бројни извојачки послови, а ради се и на изградњи једног мањег паркинга. Дакле, српска православна црква посвећена св. великомученику Димитрију пуном паром се припрема за достојно обележавање јубилеја које ће, како је то обећао градоначелник Јанош Маренић, како морално тако и материјално подржати и сам град. Прослава јубилеја заказана је за 24. септембар 2006. године и скоро је сигурно да ће свечаности присуствовати сви Срби у Барањи који не заборављају своје свеце, великане који су ударили печат свом времену, српској историји и култури.

Шумберак

Иако у Шумберку данас живи само једна српска породица, стање месног српског православног храма, а и српског гробља као да показује супротно, тј. да Срба у овом барањском насељу има више. Оно што је за светињу и вечно пребивалиште предака старатељ светиње Љубица Перкатлић са својом породицом учинила, само је за похвалу. Непрекидно се води брига, увек се нешто ради у и око цркве, као и на месном српском православном гробљу. Направљена су нова улазна врата, а постављено је и ново „небо” – прилог Љубице Перкатлић, која је била главни реализатор чишћења, улепшавања и дотеривања месног српског православног гробља. Старатељка светиње се, наравно, тиме није задовољила већ је наставила са доброволним друштвеним радом и 13. августа поново се празовало. Наиме, тога дана одржано је освећење обновљеног часног крста испред српског православног храма. Обнова часног крста, иначе, коштала је 107.000 форинти, а да он поново заблеста у својој старој слави својим прилозима допринели су и Светозар Петковић из Мохача, Славко Кашанић из Липове и Младен Грубић из Печварада. Иначе, у селу се ни крајем године није паузирало: Љубица Перкатлић је у потпуности очистила стазу која води до цркве, а код светиње су отпочели радови на одводњавању воде. У Шумберку се, дакле, чува свети храм посвећен св. великомученику Георгију, који мештани с правом сматрају својим, пошто он представља културно-историјску вредност, упечатљив доказ прошлости насеља.

С. М. — П. М.

Петар Остоић, активиста српске заједнице у Чипу

Ослонац на сопствене снаге и штедљивост

За Српску православну црквену општину у Чипу се с правом може рећи да је протеклих година била једна од најактивнијих и најузорнијих у Будимској епархији. О томе сведочи низ постигнутих резултата, како оних заиста крупних, тако и оних које зовемо свакидашњим, који међутим нису ништа мање значајни за укупан верски живот наших сународника у том насељу.

Тај тренд је, како смо сазнали из разговора са донедавним председником чипске црквене општине, Пером Остоићем, настављен и у години која је иза нас. Осим на неколико крупнијих подухвата које су верници у Чипу остварили што сопственим средствима, што новцем који су добили на конкурсима и од донатора, главни акценат је у прошлој години био на штедњи. Разлог томе су, како наглашава господин Остоић, дугорочнији

године и урадили. На лепој плочи од црног гранита један уметник је са 133 слова уклесаних на српском и мађарском језику исписао да је то српска православна црква, грађена 1768. године и посвећена светом краљу Стефану Дечанском. На табли такође пише и у ком стилу је црква грађена. То је био један од већих подухвата, али он нашу црквену општину није коштао ништа, због тога што смо конкурисали за средства и добили их за ту намену. Такође нам је помогао и један мој пословни пријатељ који нам је поклатио 120 хиљада форинти за одржавање цркве. То нам је било драгоцено, јер наша парохија нема никаквих новчаних прихода изузев од разреза и са црквеног таса. Ако се погледа биланс наших прихода и расхода, од прилике смо на нули, чак не смем рећи ни позитивну. Некако смо се покрили, али уз јако велику штедњу ма-

теријалних средстава. Да црквени одбор није у свакој прилици сугерисао да треба штетети, биланс би свакако био негативан. Ако су наши преци већ смогли снаге да сазидају овако дивну цркву, на нама је да је барем одржавамо онако како то данашњица и парохија Чипа од нас траже. Мислим да смо успели у томе и чинимо све да се овај залет који смо направили и убудуће настави. Ако бисмо за тренутак посустали, онда би много теже било наставити све ово.

Ма колико се чинило да је чипска српска црква у савршеном стању, у селу се ипак мисли и на будуће радове?

– Политика штедње је неопходна јер се паралелно са акцијама које сам споменуо, унутар цркве и гробља рађају и неки проблеми који ће захтевати више средстава за санирање и обнову. Пре свега треба имати у виду да су такозване „гараве“ свеће које се код нас користе изузетно лошег квалитета, што се јасно види када се помере иконе на зиду. Боја на зидовима полако тамни због тих свећа, тако да је кречење цркве у догледно време неминовно. Такође, напрели су и неки црепови на крову, а понегде опада и малтер. Дакле, треба штетети и мислити на та оштећења док се она не прошире, а тада би њихово санирање свакако коштало много више. Свесни смо да нам нико неће дати новац за те радове и да то парохијани Чипа треба да ураде. Због тога је прошла година за нас била година штедње. И поред свих издатака, у касу црквене општине се сада сакупило много више новца него пре дванаест година, када смо ми започели са радом. Мислим да је то доказ да је наш

Петар Остоић

одбор домаћински газдовао материјалним средствима која су му стајала на располагању.

Имали смо велики проблем са одржавањем црквене порте, спољашњег дела јарка гробља. Помоћ коју смо раније добијали од стране начелничког уреда Чипа, сада нам је укинута из субјективних и објективних разлога и потпуно смо били препуштени сами себи у одржавању прилично високог нивоа који смо сами себи одредили. Али, захваљујући свима који су нам помагали, успели смо у томе.

Колико су у Чипу изражени проблеми српског школства?

– Што се школе тиче, ту нажалост има проблема јер деца која завршавају основну школу или пети разред, све чешће одлазе у друге установе ван Чипа. То ствара велики проблем, јер је питање како одржавати наставу са смањеним бројем ученика. Тај тренд ће се, нажалост, по свему судећи наставити, мада су начелник села и директорка школе расположени да нам помогну у том погледу. Надамо се да ће захваљујући тој доброј вољи у Чипу и даље постојати настава на српском језику.

Какви су ваши односи са месним начелничким уредом и заједницом других вероисповести у Чипу?

– Контакти нас Срба са становницима католичке и реформатске вероисповести су на одличном нивоу. Позивамо једни друге и посећујемо се узајамно увек када се нешто организује. То се односи и на чипску Немачку мањинску самоуправу. Ни једна њихова приредба не прође да не позову нас, а ми се радо одазивамо.

Такође, наши контакти са начелничким уредом у селу су на завидном нивоу. Да последњих година нисмо имали снажну подршку тог уреда, сигурно да не бисмо постигли овакве резултате. Хвала Богу што то постоји, али ми и радимо на томе да се та сарадња одржи.

Драган Јаковљевић

Слава у Чипу

планови на уређењу цркве и њене околине, за које су Чипљани свесни да их морају реализовати сопственим напорима.

– У Чипу смо у прошлој години имали неколико врло значајних пројеката, које смо успели и да завршимо. Наиме, у унутрашњи део цркве ставили смо плочу са именима наших упокојених пароха. Пронашли смо и места где су сахрањени, па је црквени одбор донео одлуку да се на тај начин одужимо седморици наших старих пароха. То нам је била и обавеза, а и задовољство. Било би лепо када би се и у другим нашим местима покренуле овакве иницијативе, јер је потребно знати који су пароси и у које време служили у нашим православним црквама.

Српску цркву у Чипу украсио је још један детаљ?

– С обзиром на то да смо својевремено, када смо завршили целокупну реконструкцију наше цркве од крста на торњу до метар и по испод нултог нивоа земље, од Завода за заштиту споменика културе добили обавезу да поставимо таблу на којој ће писати да је реч о заштићеном храму, ми смо то ове

Освећење славског колача

„Нема дана без очнога вида нити праве славе без Божића”

У измењеним условима живота, када свако јури и скоро да нема времена да размишља на који начин ће да проведе један од највећих хришћанских празника, Христово рођење, поставља се питање како славити Божић, поготово у урбаним срединама где нема ни ватре, ни огњишта, шуме, дрвећа, где је немогуће подизати велико дрво и у стан унети сламу. Срби су Божић, исто као и крсну славу славили и у најтежим временима и условима. Нису заборавили да узму мању храстову гранчицу и мању количину сламе. Храстова гранчица, слама, икона, кандило, тамјан, молитва – све су то елементи који доприносе предивној божићној атмосфери „у којој се душа, захваћена неким унутрашњим блаженством, надима и шири у висине свемирских простора, када се сви људи воле и све се прашта.”

било много потребније од било које играчке. Имајући у виду данашње прилике, знам да су богослужења била много посећенија. Ујутро, у 4 или 5 сати смо устали, ишли смо у цркву и наравно, онда је тек била радост јер се могло обући у оно што је Божић Бата донео и свако је журио у цркву. Кад смо дошли кући, онда се месила чесница а и ми смо се вртели и настојали да помогнемо. Иначе, на Бадњи дан, када дође вечера, пре тога се уноси слама, поји се „Рождество” и кад дође унутра домаћин који носи сламу, наздрави нам „Добро вече”, жели нам здравље и све што има по кући, мислим, животињама берићетно да се све расплоди, жито да роди итд. Те добре жеље пожелеле су се целом дому, целој кући. После тога, дочекивали смо коринђаше. То наша деца можда ни не знају шта је... Наше коринђаше састојало се

ђелчићи. Касније, због опадања броја деце, ишчезле су те представе... Стари су ми причали па и мој отац ми је говорио да се некада овде, по селу, носио и Вертеп али сада већ ни Вертепа, ни представа нема. То су били наши доживљаји и мислим да су много лепши били, много веће радости нам дали, него данашњој деци.

Емица Козић (из Мохача, родом из Белог Манастира)

Нажалост, божићни обичаји се данас веће не држе толико, колико су се некада држали. Приликом Божића, увек смо пазили ко ће доћи први као положајник. Мој тата је увек спомињао: ако је неко код њих био болестан, шантав, скренули су му пажњу да не дође први да честита! Увек су деца била прва која су се појавила.

Дотле се ватра упалила да буде жеравица, донело се кукуруза да деца круне, онда су онако радећи честитала: „Колко зрнаца, толко среће и здравља” па су потом ређала и оне остале ствари да буде свиња и коња итд., па новаца, здравља и онда на крају среће и здравља. И са жеравицом су одиграли исто: колко жеравица, толко здравља и све су набројили, изређали... Па су потом морали седети на миру јер ако неће, онда квочке неће седети на јајима. Сирота деца, заиста су често пута била на мукама. Нису смела да се помакну, јер су им код куће запретили. Онда увече, барем код нас, није се увек риба кувала. Штавише, није био обичај да се припреми маком теста, јер у вези с тим су рекли да ће

бити бува. Све у свему, жене су припремиле вечеру, унела се слама која се стављала и на астал и на сваки његов хошак стављао се новац. Све је било свечано: столњак, кићени божићни колач итд. Ми смо иначе направили три бурета, три птице, три класа и пет ружа да буде пшенице, вина и здравља! Жито смо помешали руменим, црвеним јабукама и орасима, било је и белог лука а под астал смо стављали уларе, серсаме итд. Газда је потом унео смотак сламе, па се дошло на врата ми рекло: „Добро вече, честитамо Бадње вече”. Онда смо отпојали „Рождество” и вечерали смо. Увече смо спавали на слами а сутрадан, рано, ишли смо на јутрење. После тога била је и служба, односно, одлазило се од куће до куће. На први дан Божића било је и чеснице у коју је стављен новац како би га деца пронашла. Све је то била радост које се и дан данас радо присећам. Од тих обичаја неки су опстали као на пример: печемо колаче, здравље... То здравље је значило да се дугачки лебац направио у дуљину и колко је било чељади у кући, толко пут су зарезали. И на крају, на хошку, била је метнута једна ружа која се направила, замесила од чисти јаји – од тога се теста направила ружа и ставила на крај. То је било, звало се здравље и јело о Божићу. То можемо и данас урадити, међутим, слама се већ више не уноси у тој количини као некада када су у њој спавали. Нажалост, тога као и многих других некадашњих божићних обичаја, данас више нема.

Забележио: **Предраг Мандић**

Стихове владике црногорског Његоша „Нема дана без очнога вида нити праве славе без Божића” потврђују и речи наших саговорника, госпође Анице Крунић из Новог Сентивана и Емице Козић из Мохача, које су се радо вратиле у прошлост и присетиле својих успомена у вези са празновањем Божића.

Аница Крунић (из Новог Сентивана)

Ми смо се за Божић припремали већ приликом Туциндана, када се не сме тући, нити могу родитељи тући децу, нити се деца нису смела потући међусобно, јер ако се потуку, наводно кажу приче старе, онда ће по нама израсти чиреви. Баш зато, није се смело тући, а поготово и зато јер је други дан Бадњи дан. Шта ће донети Божић Бата – то је било велико питање. У наше доба, ми смо се радовали ципелама, чарапама, хаљинама – то нам је била велика радост. А играчке – даривале су се по могућностима. Ако се могло, онда смо добили, ако не, онда смо се задовољили оним што нам је Божић Бата пружио, у ствари што је

од тога да смо отпојали „Рождество” а за узврат смо добили колача, ора, јабуке... Сутрадан ујутро, пре него што смо кренули у цркву, обавезно смо се умивали. Обавезно је било донети тазе воде од бунара и онда смо метули црвену здраву јабуку унутра и њом се свако умивао, том водом пошто је то значило здравље! Кад смо се вратили из цркве, онда је домаћица месила чесницу коју је замесила том већ поменутом водом. У њу смо стављали суво грождје, ора, па се испекла чесница. Испекла се и печеница, кобасица, кармонадла... Тада смо имали пећ и било је много укусније, него данас када све зготовимо на модеран начин. На други дан Божића, пошто нисмо имали једно време свештеника, читао се Апостол и то је била велика радост а многи су напамет научили пошто нису знали слова. Поподне, у школи се приређивала једна мала представа где смо ми као деца рецитовали песмице о Божићу а било је када је изведен позоришни комад о рођењу Христовом. Зато се тога сећам, јер је било потребно и анђела па су нама доделили улогу и дали нам шашивена крила, ми смо били као ан-

Милан Недељков

Знаменита ковинско-коморанска породица Монастерлија

Породица Монастерлија пореклом је из северне Грчке, из далеког Епира. Као и остали богати трговци Грчко-Цинцари, и Монастерлије су на територији Аустроугарске тражили заточиште од турског зулума. Породица се, вероватно још у XVI веку, овамо преселила и придружила Ковинском православном српском обшеству.

После „Дугог рата” 1606. године – као што је то познато – део српског становништва из Српског Ковина преселио се у варош Коморан, који је остао на хабсбуршкој територији, неокупиран од Турака. Међу пресељеним Ковинчанима налазили су се и – сада већ посрбљени – Монастерлије. 1655. године један члан породице, заповедник шајкашке флотиле, „обервајда” Петар Монастерлија, – заједно са другим богатим пресељеним ковинским српским трговцима – добија наследну племићку титулу.

У коморанској српској цркви се налази неколико престоних икона чији је ктитор Петар Монастерлија. На једној од тих икона остао је и ктиторски запис „Моленије Петра Монастерлије, лета 1660”.

Срби Коморанци имали су значајну улогу за време Бечког или Великог рата (1683-1699) и за време Велике сеобе Срба (1690), а међу њима се посебно истицао Јован, син Петра Монастерлије. Јован Монастерлија се помиње приликом похода аустројског херцега Карла Лотариншког, који је, после катастрофалног турског пораза под Бечом, марширао поред Дунава, преко Коморана, у намери да ослободи Ђур, који је бранио последњи будимски паша Ибрахим. У тој бици и у бици за Острогон истакле су се српске катоне (коњаници) из Коморана, које је предводио храбри и образовани официр Јован Монастерлија. После ослобођења Будима, изгледа да се Јован са једним делом војске вратио у Коморан као стална посада тврђаве. Следеће податке о Монастерлији имамо само из каснијих времена, из 1689. године, када се спомиње у борбама у одбрани града Голупца од турске опсаде.

Јануара 1690. године браћа Монастерлије, изгледа, зидају кућу. У коморанском Протоколу је забележено, да су се задужили у црквеној благајни на суму од 608 форинти и 40 новчића, што је у оно време била велика сума, вероватно, градили су велику барокну кућу, какве су у то доба зидане у Коморану.

14. априла 1690. године Јован Монастерлија и Адам Фелдварија у име града Коморана, од цара Леополда I, добијају потврду оних повластица које је раније имао Српски Ковин. О Адаму Фелдварија знамо да му породица потиче из Дунафелдвара, мађарске варошице на десној обали Дунава, испод Чепелског острва, где је већ почетком XVI века живела значајна српска колонија (још и данас постоји српска црква – у лошем стању). Као

и Монастерлије и породица Фелдвари се настанила у Коморану, када су се бројне српске породице овамо доселиле из Српског Ковина. Забележено је, да је дед Адама Фелдварија, Никола обновио коморанску српску православну цркву, која се налазила под тврђавом, али касније, по наређењу немачког команданта гарнизона, Пухајма, „Немци разрушише 20. маја 1648. ту цркву и проширише на оном простору град, те Срби морадоше нову цркву да саграде”.

присуствовао је и патријарх са епископима. Пред њима је командант Зага уручио Јовану Монастерлији царски декрет Леополда I о именовању за српског подвојводу (Vice Duktör Rasciane Militiae, 11. април 1691.). То именовање је дао цар на предлог коморанских Срба, у једној критичној фази турско-аустројских ратова, тако је хтео да придобије Србе да се масовно укључе у те битке на његовој страни. Сада је Монастерлија постао заповедник српске војске у Хабзбуршком цар-

Бранковићу, у коме му шаље свој благослов и жеље за успех његове мисије, као вође српског народа и чуvara светог Престола, називајући га „Богоизабрани предводител новог Израиља и Господар целе Српске земље” и „свете лозе деспотске избрани цвет” и „Блажени Христов војник”. Из овога се види да су односи патријарха Арсенија III и Ђорђа Бранковића били веома срдачни и присни. Обојица су деловали у праву одазивања на позив Леополда, који је упућен свим хришћанским народима за ослобођење од Турака и стављање под његову заставу. Када је букнуо аустројско-турски рат, предложио је Бранковић царској управи да као војвода, подигне српски народ против Турака и да се створи независна српска држава под његовим деспотством. Аустројски двор је на почетку овог наивног грофа искористио за врбовање Срба у царску војску, али касније су га ухапсили (1689) и до смрти (1711) га држали у заточењу, испрва у Бечу у интернату, па у неким гостионицама, а на крају је пребачен у варошицу Хеб.

Грофа Бранковића „војводу” су српски прваци често посећивали, много је помагао у формулисању разних предлога и представки у вези са српским привилегијама. Многи су интервенисали да се пусти на слободу, али царска управа то није дозволила, већ је искористила да је титула војводе тако већ заузета и Монастерлија је могао бити само подвојвода.

Јула 1691. године дошао је у Будим маркграф Лудвиг Баденски аустројски војсковођа. Српска војска, око десет хиљада људи, са Монастерлијом на челу, прикључила се аустројској армији, која је кренула преко Мохача према Осијеку. Српска војска је ишла десном обалом Дунава, како би се сусрела са Мустафа Ђуприлић-пашиним војском, која је прешла Саву код Београда. Хришћанска и турска војска се сусрела 19. августа исте године у близини варошице Сланкамена. На почетку битке пао је Мустафа Ђуприлић, на збуњене Турке одлучујући јуриш је извршио Монастерлија на челу српске војске. После победе Монастерлија и српска војска добили су висока признања од бечког двора. Монастерлији је цар даровао земљиште у Толнајској жупанији.

Док је патријархов однос са Адамом Фелдваријом био близак и отворен – Фелдварија, који је перфектно говорио немачки и мађарски, и изврсно се сналазио у бечким вишим круговима, и практично је патријархову делегацију у Беч – дотле је са Јованом Монастерлијом однос био пун неповерења. Патријарху се тако чинило, да је вице-генерал више поуздани аустројски официр, него одани подвојвода српског народа. То се види и у многим патријарховим писмима из овог доба. Али то неповерење је временом, изгледа, ишчезло.

Коморански град, бакрорез из XVI века

Коморанска српска православна црква посвећена Пресветој Богородици

Адам је био образован човек, са надимком „дијак”, што значи да је завршио Латинску школу. За време Велике сеобе, и после у борбама за привилегије, Адам Фелдвари је постао шире познат у српском народу. После Београдског сабора, (18. јуни 1690.) када су се Срби са патријархом Арсенијем III Чарнојевићем припремали да пређу у Угарску, новоименован капетан српске војске, Јован Монастерлија, налазио се на јужној граници Угарске, прикупљао је српску војску. Почетком идуће, 1690. године се налази на челу српске војске, у Будиму, где командант Будима барон Андреј Зага врши смотру „рачке милиције” на брду Сент Гелерт. Тој свечаности

ству. Ако поставимо питање зашто је добио титулу само подвојводе а не самог војводе, или ако је Монастерлија постао подвојвода, ко је био војвода, добићемо интересантан одговор: војвода је био гроф Ђорђе Бранковић, кога је бечка управа ухапсила и држала у заточењу.

Гроф Бранковић је интересантна личност наше историје. Пореклом је из Ердеља, учествовао је у многим дипломатским пословима. О свом пореклу је веровао да је из славне лозе деспота Бранковића, себе је сматрао „војводом” српског народа. Патријарх Арсеније III Чарнојевић је 5. маја 1688. године упутио писмо „деспоту” Ђорђу II

Надгробни споменик „Златног човека”, коморанског српског трговца, о коме је мађарски писац Јокаи Мор писао чувени роман

Од краја 1691. до пролећа 1692. године Монастерлија борави у Бечу, као патријархов изасланик, са епископом Исајом Ђаковићем и капетаном Теодором Рупићем. Како су се завршили преговори, већ на пролеће 1692. године, Монастерлија са својом војском послат је на бојиште код Великог Варадина. После завршетка ове битке српска војска иде на своје командно место код Баје.

Бечки двор у вези са положајем Српске милиције и српског народа колебао се између војне потребе српских снага, и између става католичког вишег клира, који су у залету против Протестаната и православне Србе хтели да покатоличе, или бар да их поунијате. Када се показала ратна опасност, Срби су им били добри, а како је прошла та опасност одмах су се ковали планови о развојачењу и расељавању Срба. Због тих опасности и због других проблема, Јован Монастерлија, уз одобрење патријарха, 1694. године сазвао је Народни збор Срба у Баји. То је учињено и поред изричите забране бечког двора. На збору формулисан захтев – да Срби добију посебну територију – цар је ипак прихватио, и своју одлуку – да Срби за насељавање добију Малу Влашку између река Драве и Саве – упутио патријарху и Монастерлији. Али до реализације ове селидбе ипак није дошло, пошто су се у међувремену обновили сукоби између Аустрије и Турске, и српска милиција на челу са Монастерлијом је добила задатак да чува прелаз преко Тисе и да учествује у бици код Титела.

Позиција Срба 1696. године опет се појачала, када су обновљени сукоби са Турском. Тада је Јован Монастерлија поново укључен у ратна збивања. Прикључен је са својом милицијом на Моришцу аустријској војсци изборног кнеза Фридриха Августа. Битке су се водиле целе године по целом Банату. 1696. године дошло је до преокрета у Великом рату, када је преузео главну команду принц Еуген Са-

војски. 11. септембра 1697. године одиграла се одлучујућа битка код Сенте. Ту се истакао и Јован Поповић Текелија, пореклом из арадске српске властелинске породице. Монастерлија је имао задатак да штити Петроварадинску тврђаву и да изгради понтонски мост на Дунаву. После велике сенћанске победе, учествовао је Монастерлија у борбама на Доњем Дунаву, све до окончања сукоба, до 1699. године, до Карловачког мира, са којим је завршен шеснаестогодишњи Велики рат, победом хришћанске коалиције.

После Карловачког мира, пошто је војна потреба опала, опет су појачале противсрпске тенденције код бечког двора. Јован Монастерлију су везали великим имањима на удаљеним местима. Добио је имање на Керешу и код града Ђуле, добио је земљиште и у Толнајској жупанији од дванаест пустара, у вредности од 10.000 форинти, пошто је „од младости, командујући Србима, послужио часно без икакве плате или награде од ерара, него се свагда борио о свом руху и круху”. Добијао је значајна признања и дипломе, али војничко унапређење није добио. Бечки двор је постигао да Монастерлију потпуно изолује из политичких збивања.

„Сенћанска битка” Ференца Ејзенхута (1896)

Горе описано стање се коренило променило када је 1703. године ердељски кнез Ференц Ракоци подигао устанак против Беча. У то време је Аустрија била заузета на западу, у борби за шпанско наслеђе. Сада се Беч опет обраћа Србима. Монастерлија добија задатак да држи под контролом дунавски прелаз на ушћу Драве, па да брани подручје од тог ушћа до Будима. Касније, пошто није имао довољно наоружања и муниције, морао се повлачити према Коморану. После довољне опреме своје војске, по бечком налогу, кренуо је на север и заузео је подручје Тороцке и Тренчинске жупаније. Још исте 1703. године Монастерлија заузима град Јегру и избија на реку Тису. У зиму између 1703. и 1704. године већ је код града Кечкемета. Касније иде у Бају где је своју војску улогорио. Али устанак мађарских Куруца – како су их називали – постао је све јачи, и проширио се на већи део Угарске. Принц Евгеније Савојски да обезбеди веће учешће Срба позива у Беч, царски двор патријарха Арсенија III Чарнојевића и подвојводу Јована Монастерлију на саветовање. Монастерлија опет добија задатак да држи окупирану десну обалу Дунава од Будима до ушћа Драве. Тада је српска војска изно-

година тих ратова само Срби држали фронтове и тако обезбедили Хабсбурговцима да на западу успешно бране своје интересе. Наравно после ове улоге и успеха Срба, није се могла наставити она пређашња језуитска, противсрпска политика. Новембра 1704. године цар Леополд I ипак је унапредио Јована Монастерлију, подаривши му чин пуковника. Поводом тог унапређења дошло је и до једног атрактивног догађаја: Дворска комора је новоунапређеном пуковнику поклонила златан ланац са царевим ликом и тромесечну пуковничку плату му дала унапред. И поново добија задатак да штити подручје Дунава, од ушћа Драве до Будима. Већ од Велике сеобе – од масовне појаве српских ратника – Дворски ратни савет се трудио да ту војничку снагу уоквири у аустријске ратне формације, и да уведе аустријску дисциплину. Наравно тај труд је био већином неуспешан. Почетком 1705. године Дворски ратни савет опет покушава да тај циљ оствари и даје Патент Монастерлији да врбује Србе у регуларне трупе. За почетак је требало прикупити хиљаду пешака и хиљаду коњаника. Тај задатак је Монастерлија извршио и по налогу, са таквом војском је кренуо на Вели-

Коморан у другој половини XVII века

сила око пет хиљада људи. Значајније српске победе су биле код Варошица Сигета и Капушвара, и касније код реке Вага близу Коморана.

Што се тиче Ракоцијевог устанка, историчари тврде да су првих

ки Варадин. У јесен 1706. године овде га је сустигла смрт, као последица тешке повреде, коју је задобио у лову. Заповедништво над српским трупама – које су се до краја рата називале „Монастерлијини Раци” – преузео је потпуковник Димитријевић.

Синови Јована Монастерлије такође су били царски официри. Рано су погинули у разним биткама. Унук Стефан Монастерлија живео је на имању код Футога. Забележен је као добар политичар, заступник српских интереса. 23. јула 1790. године изабран је за сенандрејског посланика за Темишварски народно-црквени сабор. На том сабору је изабран за члана делегације која је ишла у Беч, на преговоре са царем. Зна се и то, да је један од женских потомака Монастерлија, Софија била „грађанин” Новог Сада и власник тамошње гостионице „Зелени венац”, бившег хотела „Слобода”, данашње зграде Војвођанске банке на тргу Слобода.

МАТИЦА НА ДЈАНУ

Шта је српско на Косову?

У последње време све више се говори о томе да ће српски преговарачки тим за Косово и Метохију тражити повраћај имовине Србије и Српске православне цркве, али за сада још нема прецизне рачунице колико та имовина вреди.

Последњи податак о томе изнело је пре неколико година Министарство финансија Савезне Републике Југославије. Према тој процени Србија је за око 30 година у покрајину уложила око 17 милијарди долара. Последњих шест година, откако је Космет под међународним протекторатом, покушаји Београда да заштити свој економски интерес у том делу земље, нису донели значајније резултате. Друштвеном имовином затеченом у покрајини тргује Цивилна мисија Уједињених нација на Космету (Унмик), која је преко своје тендерске агенције продала 145 предузећа за укупно 148 милиона евра. Продавана су далеко испод реалне цене, а куповали су их само Албанци, не обазирајући се на власничка и потраживања из дужничко-поверилачких односа предузећа, фондова и банака из централног дела Србије, Војводине и Црне Горе. Званични Београд је још од почетка 2002. године настојао да укаже да је приватизација на Космету погрешно осмишљена и да ће последице бити тешке и далекосежне. Узалудна су била упозоравања и аргументована указивања Владе Србије Уједињеним нацијама, Светској банци, Светској трговинској организацији и Међународном монетарном фонду, да је

приватизација на Космету у супротности са основним принципима тржишне економије и својине.

Упркос томе, Унмик је преко своје тендерске агенције сва предузећа предвиђена за продају прогласио друштвеним, укључујући и она која су после 1989. године променила власничку структуру.

Тако је, на пример, фабрику зидних тапета у Приштини „Фазита“ купио „Синтелон“ из Бачке Паланке. Запослени радници су добили деонице, а Албанци су 2001. и 2002. своје деонице продавали у Бачкој Паланци. Власничко право „Синтелона“ је игнорисано, па је и „Фазита“ поново продата.

Уредба о приватизацији на КиМ, коју је у априлу ове године прогласио Сорен Јесен-Петерсен отишла је даље у кршењу власничких права. По том документу, није неопходно да се утврђује порекло власништва, већ то може да се уради и после продаје, судским путем. Тако се легализује дискриминација више од 50.000 прогнаних радника, Срба и других неалбанаца, а остављена им је нада да ће им од 20 одсто средстава добијених од продаје предузећа и намењених акционарима, бити плаћена симболична надокнада. Наравно, на списку за надокнаду нема Срба, јер их нема ни у предузећима, али зато могу да се жале Федерацији независних синдиката Косова (!).

Према још непотпуним подацима, предузећа из централне Србије располажу на Космету са 1.218 објеката, а из Војводине са још 140, при чему само ПТТ има 130, ЖТП 55, ЕПС 18 и Србијашуме 45 објеката. Звучи невероватно, али ниједна од српских фирми која има своју имовину на Косову није уложила нити један протест међународним органима.

ТЕКУЋА ТРАКА

Хамас подржава Иран

Милитанти Хамаса напашће Израел уколико Израел нападне Иран, изјавио је недавно политички лидер палестинске групе. „Израел планира да нападне Иран, у том случају ми ћемо појачати борбу против Израела. Ми смо на истом фронту“, изјавио је Калид Машал на конференцији за новинаре у Техерану. „Ценимо чврст и исправан став иранског председника по питању Израела. Иран је подржавао Палестинце, тако да ћемо ми подржати Иран и бранити га“, додао је Машал.

Кинеска привреда шеста на свету

Кина је значајно повећала званичну процену вредности свог бруто националног дохотка пошто је у ту процену уврстила потпуније податке о брзо растућем сектору услужних делатности. Нова рачуница, саопштила је влада, показује да је економски учинак Кине прошле године био 16,8 одсто, или за шестину већи него што је било објављено. То значи да је Кина 2004. престигла Италију као шесту највећу привреду света, иза Француске и Велике Британије. Кина би могла да скочи на четврто место, иза САД, Јапана и Немачке ако би у обрачун укључила Хонгконг, територију која своје економске бројке објављује одвојено. Нови кинески бруто национални производ износи 15.987 милијарди јуана (1.891 милијарду долара) и до њега се дошло тачнијим израчунавањем учинка рада ресторана, продавница, фризерских радњи и других услужних послова које је државна статистика раније потцењивала. „Ове нове бројке дају нам јасну слику и бољи начин разумевања кинеске привреде,“ изјавио је новинарима у Пекингу Ли Дешуи, директор Народног статистичког бироа.

САД против тортуре

Представнички дом Конгреса САД усвојио је недавно закон којим се забрањује мучење затвореника и изгласао 50 милијарди долара Пентагону за ратове у Ираку и Авганистану. Доњи дом америчког парламента усвојио је два закона о одбрани – један о финансирању и други о политици одбране, који ће бити достављени горњем дому Конгреса, Сенату, а затим и председнику САД. Усвојени закон о забрани тортуре садржи идентичне мере којима се првобитно противио амерички председник Џорџ Буш, а које захтевају хумано поступање према затвореницима у америчком притвору.

Жан-Клод Јункер Европљанин године

Премијер Луксембурга Жан-Клод Јункер добио је награду ЕВ50 „Европљанин године“. Јункеру је награда предата на помодној гала вечери у Pale d'Egmon у центру Брисела. Победника су изабрали читаоци недељника Јурпиен војс између 50 кандидата и наградили га зато што је обезбедио гласове „да“ својих суграђана, након што су Француска и Холандија одбациле устав ЕУ. Александар Квашњевски, бивши председник Пољске, добио је награду „Државника године“, док је Ана Маржалек, репортер пољског дневника Жечпосполита добила награду „Новинар године“ за откриће корупционашког скандала у највишим нивоима власти у Пољској. Карло Госн, генерални директор француског произвођача аутомобила Рено, изгласан је за „Бизнисмена године“, док је Француз Мишел Рокар, социјалистички посланик и бивши премијер добио титулу „Посланика године“ зато што је предводио оптужницу против директиве за патентирање софтвера. Марти Ахтисари, бивши председник Финске, постао је „Дипломата године“ због успеха у посредовању у преговорима између владе и побуњеника у Индонезији.

ОКО ПЛАНЕТЕ

Европска унија упоређује квалитет живота у европским градовима

Престоница Француске најобразованији град

Европска комисија објавила је недавно опширну студију која упоређује квалитет живота у градовима старих и нових држава чланица ЕУ са циљем да промовише успех урбаног начина живота као покретачке снаге Европе. Политички комесар за регионалну политику Данута Хубнер покренула је веб сајт Qrban odit на којем је наведено 258 градова из 25 чланица ЕУ и земаља кандидата, служећи се широким спектром кључних индикатора квалитета живота.

„За свака два нова радна места у граду постоји и треће за особу која хоће да путује“, изјавила је Хубнерова, говорећи о пројекту који има за циљ отварање нових радних места и побољшање квалитета живота у градском окружењу. Она је додала да ће шест милиона радних места бити отворено у европским градовима уколико се испуне услови плана економског развоја ЕУ из Лисабона.

„Само 10 одсто европских градова засад ис-

Возачи у Милану опасни по живот

Возачи у италијанском граду Милану су најопаснији у Европи. Они повреде или усмрте 1.43 одсто градске популације. Процењује се да 17 од 20 градова у Италији има највећи број саобраћајних удеса, док су четири најбезбеднија града у Финској.

У Будимпешти се највише путује

Људима у Будимпешти је потребно највише времена да оду и врате се са посла – просечно 71 минут. Томе, поред великих раздаљина, доприноси и недостатак обилазног пута, због чега кроз град пролази већина транзитног саобраћаја. Велики део становника агломерације такође ради у Будимпешти, што даље компликује ситуацију.

Град са највећим процентом криминала је Лиџеж. Словачка је земаља ЕУ у којој су концерти најпосећенији, 2.41 концерт на 1000 становника.

пуњава те услове“, изјавила је Хубнерова. Она је додала да је Qrban odit „користан алат“ за градове и дозвољава градоначелницима и другим локалним званичницима да упореде своје градове са другим европским метрополама, и тако им омогућује да побољшају квалитет живота у свом окружењу проучавајући и преузимајући најбоље праксе.

Комесар Хубнер је изјавила да је највеће неподударање овде наведено између суседних градских насеља, а не разлике које се тичу незапослености или сиромаштва на међуградском или регионалном нивоу. „Имамо велика неподударања унутар европских градова. Треба да имамо успостављењу заједничку политику која ће решити ове проблеме у крајевима где они постоје“, изјавила је она.

Према извештају готово половина градова има квоту незапослености већу од 20 одсто у оквиру насеља, док у неким областима она достиже и 58 одсто.

Париз је на листи градова са највећим процентом образованих грађана. Готово 37 одсто становника француске престонице је завршило факултет. Кембриџ је на другом месту са 32 одсто.

ЕКО

НОМИЈА

Уредба о увозу аутомобила у Србију
**„Пролазе” само
 „еколошки” аутомобили**

Иако је Уредбом о слободном увозу аутомобила коју је недавно усвојила Влада Србије грађанима наше матичне земље омогућено да без ограничења купују возила у иностранству, услов да увезени аутомобили треба да испуњавају стандард Еуро 3 наводи на закључак да је увоз ипак ограничен на аутомобиле не старије од седам година са обзиром на то да се Еуро 3 примењује од 1998.

Увоз новог или половног аутомобила са мотором стандарда Еуро 3 моћи ће да обаве сва физичка и правна лица само ако царина потврди да је оно оригинално произведено по том стандарду што значи да неће бити дате дозволе за аутомобиле у које су мотори Еуро 3 накнадно уграђивани. Увоз олдтајмера, произведених пре 1970. године, и возила која су предмет донације биће слободан.

Државни секретар за економске односе са иностранством Влатко Секуловић изјавио је за дневни лист „Данас” да су стандарди које треба да испуњавају аутомобили из увоза регулисани сертификатом Еуро 3. Реч је, између осталог, о максимално дозвољеној количини емисованих издувних гасова и буке. Он подсећа да се у Европи већ примењује стандард Еуро 4. Аутомобили које буду увозили грађани Србије мораће да добију потврду Завода за стандардизацију о испуњености услова Уредбе, и тек након тога царинска служба моћи ће да обави контролу и наплати царину.

„Не верујем да ће примена Уредбе значај-

није утицати на спољнотрговинску размену и буџет, али чињеница је да су укидању забране увоза половњака допринели добри спољнотрговински резултати, с обзиром на то да смо ове године извоз повећали за 35 одсто, а дефицит смањили за 12 одсто”, истиче Секуловић.

Председник Скупштине удружења Нафта АД Небојша Атанацковић сматра да Уредба неће наићи на одобравање произвођача и увозника нових аутомобила јер ће грађанима бити прихватљивије да додају пар хиљада евра и купе квалитетан полован ауто уместо новог. „И пре забране увоза возила, аутомобили стари до шест година коштали су три до четири хиљаде евра па треба очекивати да и сада буде постигнута слична цена. Осим тога, слободан увоз омогућиће и да на нашем тржишту половних аутомобила падне цене”, оцењује Атанацковић.

Фијат препушта производњу делова за „пунто” српским фабрикама

Менаџмент Заставе и Фијата начелно су се, у недавно одржаним преговорима у Торину договорили да се делови и позиције за домаћи „пунто” („застава 10”) производе у погонима Фабрике аутомобила у Крагујевцу као и у осталим српским фабрикама које чине ланац српске аутоиндустрије. Начелни договор челника Заставе и менаџера Фијата значи да ће када се за то створе услови, у Застави и осталим фабрикама које чине њену кооператску мрежу стартовати производња отпресака, склопова, аутоелектрике, седишта, гума, акумулатора и других делова. У Торину је потписан и споразум о пролонгирању враћања Заставиног дуга. До 31. марта 2006. Застава Фијату треба да врати још око три милиона евра.

КРИВО

ОГЛЕДАЛО

Анте Готовина живи на трећем кату затвора у Схевенингену. У суседној ћелији смештен је Слободан Милошевић. Ту су и босански Хрват Пашико Љубичић и генерал ЈНА Павле Стругар, оптужен због гранатирања Дубровника.
загребачки „Вечерњи лист”

Забринута сам због нејасне политике Београда према Косову и Метохији. Истичем да сам против поделе покрајине, јер би границама у Звечану најпре било легализовано етичко чишћење 240.000 Срба на Косову. С друге стране, Срби који живе јужно од реке Ибар не би могли да остану, и ту бисмо поново имали камione и тракторе пуне избеглица. Треће, подела не долази у обзир јер је Србија мултиетничка држава.

Рада Трајковић,
 представник Српског националног већа Косова и Метохије

Влада није идеална, али је у стратешком погледу одлична и најбоља у последњих 100 година.

Небојша Бакарц,
 Демократска странка Србије (ДСС)

Питање Косова је толико важно за стабилност западног Балкана да на Косову не смемо да доживимо неуспех, што значи да не смемо да дођемо у ситуацију у којој имамо статус, а немамо стандарде, јер то не би било одрживо решење. Могли бисмо да успоставимо полицијску мисију ЕУ, да именујемо судије и тужиоце из ЕУ, да у затворима имамо своје особље и управнике како бисмо гарантовали владавину права и припремили локално становништво да после извесног времена преузме те задатке. Верујем да ће Србија и Црна Гора, укључујући Косово и Метохију, бити део Европске уније можда у раним годинама следеће деценије.

Оли Рен,
 комесар за проширење Европске уније

СРПСКА

ПОШТА

Обилић у биоскопу

Срби воле да причају о Косову. Политичари, нарочито. Али да тамо оду (па да понове то што су причали), нема шансе. То више пристаје неком Милошу Обилићу. Зато треба имати велика да не кажем шта. Другим речима, храброст. Одеш сам међу Турке и направил се луд. Али, нема више таквих.

Међу политичарима, нарочито. Али међу уметницима...

На филмском фестивалу One World који је прошлог месеца одржан у Приштини приказан је и документарни филм „Уник Титаник” младога младића Бориса Митића.

Пројекцији у Приштини присуствовао је, веровали или не, и сам аутор, будно пратећи реакције етички чисте публике. Филм осликава новогодишњи „провод” последњих сто приштинских Срба, који живе у унутрашњости једне зграде (познате под именом „YU програм”), из које, као из гета, не могу слободно да излазе. После пројекције у препуној сали биоскопа, планирани петнаестминутни разговор проширио се у расправу која је трајала сат и по.

„Било је много аматерских и ниских питања, тако да сам имао утисак да разговарам са ђацима основне школе. Очекивао сам да разговарам о филму, политици, па и ангажману на једном вишем нивоу. Та неприкладна питања чак су постављали и неки чланови жирија, професори филмских школа па и књижевници, па је на моменте било помало напето. Било је потенцијалних експлозивних питања које сам ја амортизовао од-

говорима, што је изазвало негодовање публике. Организатори фестивала су се коцкали и позвали ме, као што сам се и ја коцкао и отишао у Приштину и присуствовао пројекцији. Разговор се завршио без победника, јер тамошња публика није спремна да прихвати садржај филма и сву критичност коју он носи. Они желе да се о Србима говори као о агресорима и кривцима за све оно што се догодило. Публика је желела да се о Србији говори у контексту колективне кривице, а све друго за њих је екстремни национализам. Они су навикли само на две стране. Једна је, тако да кажем, Наташа Кандић, а друга Војислав Шешељ. Балансирао сам и желео да им покажем да постоји и средња страна, што је за њих несхватљиво”, изјавио је редитељ, а Обилић, Борис Митић.

Било је, каже, „помало напето”! Али, он је „балансирао”!!!

Јес’ да би га шиптарски филмофилски скуп нежељима лансирао, ал’ је баја Србин „амортизовао” и балансирао!

„Имам утисак да је публика желела да дискредитује мене и разлоге због којих сам снимити филм. Било је оптужби да радим за неке обавештајне службе, као и питања ко је наручио да снимим филм или ко га је финансирао”, каже Борис који је сам продуцирао, снимао, режирао и монтирао.

„Мој филм је пре свега критика лицемерја Уника, чији су високи челници присуствовали пројекцији филма”, истакао је Милош Обилић на крају. А за кога ради? Ја бих рек’о – за рају. Приштину је затим напустио у целулоидном сјају. Шипти су остали да се кају, а неки дошавши к себи и да урлају. Ништа нису могли овом змају. Срби трају, а пси лају док политичари Косово дају. Све ће Борис то да снимити – потомци да знају.

АБВ

УГАО ЗА

СМЕХ

Петар Лазић

На зубатом сунцу

Да не носимо путоказ са собом, одавно бисмо помислили да смо залутали.

Наши преци су векове проводили у ропству а крв није вода.

Власт мења људе. Особито лични опис.

И кад умире, велики вођа зна шта ради.

А тако је лепо висео на зиду, као да је целог живота само то радио.

А кад је власт потегла своје аргументе, нешто се у мени преломило.

Његов лик је светлео док нас очи нису заболеле.

Чизма главу чува, шубара је домаћи издајник.

Наши суседи живе на ивици лудила.

Друштво је нагло кренуло напред. Главе су полетеле а трупине су остале са нама.

Грађанин је друг ометен у развоју.

Црвено – то је нама у крви.

Све смо учинили да будућа поколења још дуго помињу не само нас, него и нашу фамилију.

Христос се роди, децо!

Празник рођења Христа

Божић је празник рођења Исуса Христа, па је зато дан радости и слава. Тога је дана велика радост у свакој српској побожној кући. За дочек Божића верници се припремају постом, молитвом и покајањем. Када се Исус родио у Витлејему у пећини (вертеп) анђели су запевали песму: „Слава на висини Богу, и на земљи мир, међу људима добра воља.“ Пастири похиташе да угледају новорођеног Христа.

На Божић су вођени звездом, дошли мудраци са истока: Каспар, Мелхиор и Валтазар да се поклоне Сину Божјем. У поклон донели су следеће дарове: злато, тамјан и смирну. Они симболишу следеће Христове службе: царске, првосвештеничке и пророчке.

Бадњи дан уочи Божића поседује много лепих и занимљивих обичаја. Пре Божића код Срба постоји обичај да се у кућу доноси бадњак, то је младо храстово или церово дрво које домаћин доноси из шуме. Домаћица храстово дрво – бадњак дочекује као живо биће, поздравља га, посипа житом и маже медом. Тога се дана традиционално поздравља: „Помаже Бог! Срећан вам Бадњи дан!”

Када падне мрак укућани се поздрављају са „Срећно вам Бадње вече!” Бадњак се полаже на ватру, а затим се укућани љубе. Храстово дрво, бадњак, симболише Исуса Христа. Оно је увек младо дрво које се жртвује и ставља на ватру, а заузврат бадњак даје топлоту и светлост. Том приликом се пева следећа песма:

*„Ој Бадњаче, Бањаче,
ти наши стари рођаче,
добро си нам дошао,
и у кућу ушао!”*

*Мили српски Бадњаче,
ти наши стари рођаче!
Бадњаче, Бадњаче!
Рођаче, рођаче!”*

На Бадњи дан се у кућу још уноси слама, која представља сламу у јаслама на којој је Исус рођен. Затим следи имитација животиња, старији квоцају и обилазе постављену трпезу док деца идући за њима пијучу, опонашајући пилиће. Потом се бацају ораси у четири ћошка собе. Након тога домаћин пали свећу, помоли се и заједнички пева: „Рождество Твоје”. Том приликом се припрема свечана вечера која је обавезно посна, то значи да се не сме јести ништа што је животињског порекла као што је месо, маст, јаје или млечни производ.

На сам дан православног Божића, који увек пада на 7. јануар по новом календару, верници одлазе у цркву. У понеким местима тога дана се пуца из пушака и прангија и тако објављују долазак Божића. Тога дана се поздравља на следећи начин: „Христос се роди!” а на то се узвраћа са „Ваистину се роди!”

Овако се људи традиционално поздрављају до Богојављења.

Леп обичај је и дочек положајника. Он је специјалан гост који у кућу долази на Божић и симболише мудраце са истока који су посетили тек рођенога Христа. Он је веома важан и према њему се укућани од-

носе као према најпоштованијем. Дарују га поклонима и дају да седне у прочеље трпезе где обично седи домаћин. Положајник традиционално одлази код шпорета, тамо *цара* ватру и при том изговара: „Колико варница, толико срећица; колико варница, толико парица...”

Роди нам се Господ

(народна песма)

Роди нам се Господ!
Ори се сва васиона,
Одјекује земља:
Пева, кличе; звоне звона!

У пећини малој
Који држи сва небеса!
О, да дивног дана,
О, да чуда и чудеса.

Зачуди се сунце
Твом доласку Боже Спасе;
Звезду посла звезда
Над пећином засија се.

Пастири се журе
А мудраци носе даре;
Да прославе Бога,
Сина Божјег да обдаре.

Прославимо и ми
Новорођенога Христа;
Нек' у нама Његов
Животворни лик заблиста.

Роди нам се Господ!
Ори се сва васиона.
Одјекује земља:
Пева, кличе; звоне звона!

Александра Вечић, 1. разред – Будимпешта

Хајналка Виг, 3. разред – Батања

Две песме Слободана Станишића

На Бадње вече

Чини се шума небом дише,
бадњак доноси дедино
раме,
старинском свилом вече
мирише,
у диму златни одсејај
сламе.

Преплићу нити чудесне боје,
сутра је празник,
Божић то је.

Заискре светла на Бадње вече,
трепере звезде сличне
свицима,
под њим поток среће потече,
засија радост на дечјим
лицима.

Небо облаке бојама кује,
сутра је празник,
Божић ту је.

Старији скачу, смеју се, глуме,
све чине као далеки
преци,
прикаже свако оно што уме,
Божић по срећи припада
деци.

Вече на небу светиљке ниже,
сутра је празник,
Божић стиже.
У диму златни одсејај сламе,
старинском свилом
вече мирише,
бадњак доноси дедино раме,
чини се небо
шумом дише.

Божићни дарови

Уз откуцај
старог сата,
стиже већ
на наша
врата
Божић Бата,
Божић Бата.

Хита стазом
боје злата,
дугим касом
хитрог
хата,
Божић Бата,
Божић Бата.

Дечји осмех
сан већ
хвата...
Испред врата,
испод сата,
дар
дарује
вредан хата,
вредан злата,
Божић Бата,
Божић Бата.

Врсног историчара уметности, дописног члана Српске академије наука и уметности, Др-а Динка Давидова Србима у Мађарској, верујем, није потребно представити. Он је међу нама и духовно и физички присутан већ пуне три и по деценије. Нема насеља у Мађарској у којем живе Срби а да га Динко Давидов није обишао. Обишао је чак и она насеља у којима данас више нема ни једне српске душе, али српска црква још стоји. Или данас већ и не стоји, али је почетком хиљаду деветсто седамдесетих година, када је Динко Давидов вршио прва научна испитивања наших храмова, још стајала.

Резултате његовог рада би тешко било описати у једном новинском чланку, зато ћу споменути само најпознатије књиге које је издао. Прва његова књига о нашим црквама носи наслов *Иконе српских цркава у Мађарској* (Нови Сад, 1973). Друга његова значајна монографија је *Српска графика XVIII века* (Нови Сад, 1978). Заједно са академиком Дејаном Медковићем објавио је лепо илустровану књигу *Сентандреја* (Београд, 1982). Потом следи капитално дело, монографија *Споменици будимске епархије* (Београд, 1990). Издао је и ЦД *РОМ Културна историја Срба у Мађарској* (Будимпешта, 1998. Уредник: Милан Степанов, програмер: Дејан Чичић). И ево, поново нас је обрадовао, као своју верну публику, једном лепо опремљеном новом књигом. У ствари двама књигама, књигама близанцима, јер је његово најновије дело издато паралелно и на српском и на мађарском језику. Леп подухват, и треба одати свако признање не само аутору него и издавачу, Музеју Српске православне епархије будимске, и уреднику, кустосу овог музеја, Кости Вуковићу.

Читак, лепо написан текст Динка Давидова пропраћен је дивним илустрацијама за што признање припада уметницима фотографије, Ивану Јакшићу, Атили Мудраку и Славомиру Матејићу. Треба још споменути и веронику Комарик која је веома коректно превела текст на мађарски језик.

У првом поглављу, *Сентандрејска прошлост*, након кратког осврта на ранија времена, аутор даје преглед историје и културне историје „српске Сентандреје“ од велике сеобе до почетка XX века, да би на крају у неколико реченица дао информације о садашњости.

У поглављу *Саборна црква* добијамо све научне информације о историјату, архитектури, сликарству централног сентандрејског храма који се назива још и Успенска, па и Београдска црква. Али да стручност описа не иде на штету лакшег читања за ширу публику, којој је ово дело очигледно намењено, Динко Давидов лакоћом прибегава стилу и језику који је за свакога разумљив. Само један цитат, један пример за лепе и примамљиве описе:

„У малом парку најзначајнијег дела Сентандреје је Владичански двор, Музеј Будимске епархије, спомен биста кнеза Лазара, а ту је и импозантна и монументална западна фасада Саборне цркве са

Књиге близанци

Динко Давидов: Сентандрејске српске православне цркве, Музеј Српске православне епархије будимске, Сентандреја, 2005

Dinko Davidov: A szentendrei szerb ortodox templomok, Szerb Egyházi Múzeum, Szentendre, 2005

звоником који стреми у висине. – Ово место је као створено за историјска присећања.” Примамљиве, рекао сам, јер овакве реченице просто маме на читање. Осим о храму, читалац добија основне податке о градитељима и уметницима – у овом случају на пример о сликару иконописцу Василију Остојићу – којима можемо и морамо одати поштовање јер су они најзаслужнији што и данас имамо ову и овакву цркву.

После поглавља о Саборној цркви следи нешто краћи, али исто тако леп – и, наравно, стручан, што се у случају Динка Давидова подразумева – опис Благовештенске цркве која се у народу обично назива Грчка црква. Аутор наводи два објашњења за овај народни назив. Према првом, то је због надгробне плоче с леве стране јужног улаза, са натписом на грчком језику, јер је тамо сахрањен 1759. Године Грк Димитрос Тологианин. „По другом, уверљивијем тумачењу” – каже Давидов – „црква је названа »грчка« због тога што су је подигли трговци, а наш народ је, у овим крајевима, трговце називао »Грцима«”.

И опет не могу одолети да не цитирам неколико реченица, е да бисте видели да су поједини делови ове књиге писани не научним него „писатељским” стилем. „Својим положајем ова црква се битно разликује од осталих сентандрејских храмова”, каже се у једном краћем пасусу. „Најмае, она је извучена на трг, постављена у линију улице и нема уобичајену порту, коју имају остале цркве. Тако се у Благовештенску цркву улази право са улице (јужни улаз) и са трга (западни улаз). За време литургије, поготово лети, појање би се чуло напољу. По томе и по народу који је туда стално врвео, на тргу пред црквом се осећала ренесансна атмосфера малих градова, у којима се, на оваквим местима, одвијао добар део јавног живота, где се готово стапало религиозно и лаичко, духовно и друштвено. Тај трг као да и данас носталгично делује, као позоришна сцена у очекивању да почне барокна радња некадашњег сентандрејског градског живота.”

О Пожаревачкој цркви сазнајемо – ако још неко није знао – да је посвећена светом арханђелу Михаилу, а названа је Пожаревачка по досељеницима из Пожаревца и околине. И о њој добијамо све расположиве податке. Најстарији запис о њој се налази на једној дрвеној плочи. То је, каже Динко Давидов, „сажет историјат њеног настанка”. Према том запису прва црква „от дрва”, то јест брвнара,

подигнута је на овом месту, поред потока Бучине, одмах по доласку Срба у Сентандреју, 1690. године. Садашња црква је пак сазидана 1759, а освећена 1763.

На северној страни Сентандреје налазила се Табачка махала па се и овде подигнута Преображенска црква називала „Табачка црква”, а крст више ње „Табачки крст”. (Табак је туризам, значи „кожар”, „прерађивач коже”, „штављач”.) Но овој црквеној општини су осим занатлија припадали и виноградари, насељени на брегу изнад Табачке махале. Према запису на мраморној плочи која се налази изнад јужног портала, црква је грађена од 1741. до 1746. године, али се зна да је западна фасада са звоником завршена много касније (1777–1778).

последње поглавље носи помало тужан, помало дирљив наслов: Некадашње сентандрејске цркве, Њипровачка, Оповачка, Збешка. Као што је, верујем, свима вама добро познато, оне нису „нека-

дашње” зато што су нестале са лица земље. Не, оне и данас стоје и постоје, и врло су добро очуване. Само више нису српске. Број Срба у Сентандреји је већ током деветнаестог века почео да опада, а почетком двадесетог века је драстично смањен. Малобројни Сентандрејци нису могли одржавати све своје храмове па су били принуђени да три своје цркве уступе другим верским заједницама. Тако је Оповачка црква још пре Првог светског рата, 1913. године, препуштена реформатима, Њипровачка је 1938. уступљена римокатолицима, а 1948. иста судбина је задевила и цркву у Збегу. Иконостас Оповачке цркве се данас налази у Сантову и краси српску цркву тог насеља на југу Мађарске. Иконостас Њипровачке цркве је пренесен у Призрен. (Шта ли је данас са њим?) Остали богослужбени предмети се налазе у Музеју Будимске епархије. А када је и трећа по реду, Збешка црква уступљена римокатолицима, иконостас изузетне ликовно-уметничке вредности пренесен је у Печуј, где се и данас налази, у српској капели.

Остале појединости о сентандрејским српским црквама сазнаћете ако прочитате књигу Динка Давидова. А ако и о самом Динку Давидову, о његовом научном раду желите да сазнате нешто више од онога што се на почетку овог приказа налази, прочитајте на крају и надахнути биографски осврт протојереја Војислава Галића под насловом *О писцу ове књиге*.

Предраг Степановић

У организацији Самоуправе Срба у Мађарској и Српског позоришта у Мађарској први пут у Будимпешти

Концертно вече Радета Шербеције

велике позоришне и филмске звезде

Етно звуци, рок ритмови, љубавне ноте и неизбежна песма „Не дај се Инес”, незаборавно вече, једном речју врхунски уметнички доживљај одржаће се 9. јануара (у понедељак) са почетком у 19.00 сати у позоришној сали ВМ Duna Palota (Budapest, V. Zrínyi u. 5.)

Цена карте: 3.500 фт.

Карте ће се продавати: од 19. до 23. децембра, 27. и 28. децембра, од 2. до 5. јануара и 9. јануара у Самоуправи Срба у Мађарској, односно на лицу места на дан концерта. Све информације на телефон: 331-5345.

	<p>Недељни лист Срба у Мађарској. Адреса: Srpske narodne novine, 1065 Budapest, Nagymező u. 49. Телефон: 475-0654. Главни уредник: Милан Степанов, секретар редакције: Милица Вукајловић. Оснивач и издавач: Српски демократски савез. За издавача: Андрија Роцков. Финансира се на основу мањинског закона из државног буџета посредством Државне задужбине за мањине. Суфинансијер: Министарство културе и медија Републике Србије. Лист дистрибуира Мађарска пошта, а претплаћује се код издавача. Име и адресу послати на адресу Szerb Demokratikus Szövetség, 1065 Budapest, Nagymező u. 49 а уплатити поштанском уплатницом или на жиро-рачун број платног промета 11705008-20417439. Претплата на лист је 4000 фт. за целу годину. За иностранство годишње 40 EUR, (10.000 Фт) – Штампач: КОМП-прес Кфт. Одговорни пословођа: Ференц Ибош. – Технички руководилац: Карољ Сабо. ♦ Српске народне новине на Интернету: Home page: www.comp-press.hu/cnn2000 E-mail: stepanov@freemail.hu</p>
<p>HU ISSN 1215-072 x</p>	

Склањајући се од турског зулума, велики број Срба је после 1690. године заувек остао на простору северно од Саве и Дунава.

Прелазак XVIII у XIX век био је обележен бурним догађајима у војном и политичком домену: аустријско-турски рат (1788-1791) донео је нова страдања Балкану, револуционарна војска Француске марширала је према границама аустријске империје, Руси су такође имали рачуна да се примакну југоисточној Европи. Збивања нису мимоишла ни Србију нити припаднике српског народа који су гинули бранећи аустријску заставу на бојиштима у Немачкој, Италији, Аустрији, да би се раме уз раме са Наполеоновим војницима обрели и у Русији.

Као и раније, Срби у Монархији су живели раздвојени на две целине: једна је била Угарско-хрватски провинцијал, док је другу сачињавала Војна граница. На читавој територији Монархије били су изложени разним процесима и променама. Румунизацију у Араду, Темишвару и Липови смењивало је смањење броја српског живља у границама данашње Мађарске (у Сентаддреји, Мохачу, Сегедину, Јегру, Острогону) услед природних катастрофа, иселавања или мађаризације. У Славонији и Срему српско цивилно становништво било је далеко бројније него у Хрватској. У Великом Бечкерек, Кикинди, Новом Бечеју и Вршцу, Срби су представљали апсолутну већину. Штавише, магистрати Великог Бечкереча и Вршца су настојали да њихови градови добију статус краљевских. У Загребу и Карловцу, Срби, иако у мањини, били су важни као интелектуални и привредни чинилац.

Граничари српске народности бивали су све више притискани економским реформама чији је циљ био да их, што се обавеза према владару тиче, приближе обичном кмету тако што би земља постала царско лено. Овај Основни закон, иако је граничарима обезбедио повољније услове у односу на сељака, довео је до осиромашења Срба и преузимања њихових посела од стране Немаца и Мађара.

Српске трговце у Граници потискивали су и сународници из Србије и Босне, јер су Земун и Панчево, као одскачне даске према Пешти, Бечу и Влашкој, били мета пословних људи.

Положај живља у Провинцијалу био је отежан укључењем феудалних посела у систем робноновчане привреде. Културни ниво сељаштва био је јако низак, а што се његове привржености Цркви тиче, у несразмери је са слабо извршаваним обавезама према сопственом свештенству.

Веза између Срба са обе стране Саве и Дунава, који су били поданици двају царевина, није у ствари никада прекидана, а до чвршћег

Југослав Тодоровић

Срби у Угарској и Први српски устанак (1)

Фото: Иван Јасинић

зближавања дошло је у време Првог српског устанка, кад је на видело избила идеја, зачета за време Кочине крајине, о уједињењу Срба из аустријске и турске царевине у оквиру Границе.

Пошто је устанак припреман као општесрпско дело, од Цетиња, преко Дечана, Земуна, Карловца и Новог Сада, чак и до Трста и Петрограда, било је природно да на изванредан начин обухвати и Србе у Хабзбуршкој монархији, било да се радило о интелектуалним круговима, трговцима или обичном народу.

Постојећа веза између Карловачке митрополије и Пећке патријаршије, као и незаобилазна трговачка сарадња на релацији Србија-Угарска, само су поспешиле учешће Срба, аустријских поданика, у устанку у Србији. Налазећи иза сваког устаничког потеза Русију или Француску, Беч није благонаклоно гледао на врење у Србији. Тим пре што је устанак могао да поремети мир на граници са Тур-

ском, а додатно компликовање односа са Портом било је последње што је требало аустријској дипломатији. Но, Монархија ипак није могла да се помири с тим да буде само посматрач збивања на сопственој граници. Тиме се отварао низ питања за Србе преко Саве и Дунава: како остати лојалан Аустрији и помоћи браћи у Србији, а да то не изазове конфликт Беча и Порте? Стање се компликовало тиме што је Карађорђе, некад и сам припадник фрајкора и делом наклоњен Аустрији, држао Русију у некој врсти „резерве“, за случај да се изјалове наде полагане у Беч, мада се свесрдна сарадња и помоћ православне браће очекивала међу Србима са обе стране границе.

Србија, већ дуго под Турцима, није могла много да учини ни на стварању сопствене културне подлоге, па је често гледала у прву хришћанску земљу до себе очекујући помоћ од својих земљака који су се успешно духовно надграђивали. У том погледу предњачили су

митрополит карловачки Стефан Стратимировић и епископ новосадски Јован Јовановић. Њих двојицу, нимало случајно, Д. Руварац је назвао првим весницима српске слободе.

Као водећа личност српске интелигенције, митрополит Стратимировић јавно је био на страни бечког двора, док је потајно покушавао да реализује другачију политику. Његов „Нацрт воспостављења нове словено-српске државе“ најбоље сведочи о томе. Стратимировић о „Нацрту“ није ништа непосредно записао нити га је потписао, пошто је био адресиран на Русију, а свака откривена веза са овом царевином била би ризична. Митрополит је покушао да Русе заинтересује за стварање нове српске државе преко Андреја Атанасијевића Самборског, посредника у руско-српским односима и учитеља цара Александра I. Према „мемоару“, Митрополит моли Русију да интервенише код султана ради добијања независности Срба под патронатом Руса, а да заузврат обезбеди мир у малоазијском провинцијама које су се управо буниле против турске власти. У противном, „српске провинције“ би се могле предати најближој хришћанској држави (Аустрији), што би био неизмеран губитак и за Русију и за Турску. Стратимировић је предвидео и међудржавне тампе, па би Аустрија у замену за Боку Которску добила део турске Хрватске, а за уступање Срема Србији припао би јој влашки предео до реке Олте. За владара нове српске државе цар Александар би одредио неког од својих кнежева да управља као монарх, јер „због грубости народа републиканска конституција у самом почетку не би могла корисна бити“. Први човек нове државе могао би да буде и неко од немачких рођака руског двора, протестант, чије би потомство примило православље.

Међутим, ове предлоге лакше је било саслушати него урадити нешто озбиљније на њиховом прихватању. „Русији је следовало бринути се пре свега о задовољењу својих сопствених интереса...“, каже један од критичара ондашњих руских политичких прилика. Колебајући се између њих и општесловенских идеја, дипломатски кругови у Петрограду нису узели у обзир то што је Стратимировић сматрао да „васпостављена Србија не би пореметила европску равнотежу“.

Епископ Јовановић такође је на устанике преносио проруске идеје, снивајући о васкрсавању српског царства уз помоћ Русије. Он би у нову државу укључио и Бугаре са руским великим кнезом као царем Срба и Бугара.

Из редова световне интелигенције издвојили су се, по питању плана о новој српској држави, пустиловни капетан Софронije Марковић (самозвани Југовић) и Сава Текелија.